

Régi szegedi világ

Herman Lipót emléke

Száz évvel ezelőtt, 1884. április 24-én született Herman Lipót (1884–1972) festőművész, aki bár Nagyszentmiklóson látott napvilágot, művészeti szempontból Szegedet tartotta igazi szülővárosának. „Hiszen — jegyezte meg a mester — 1898–1901-ben itt tettem első tétova lépéseimet a művészi alkotások élvezete, s magának a festés és rajzolás nem mindig sima útján. Szóval, ha mégis kialakulhatott egy művészi pálya, úgy bizony az Szegeden született meg...”

„Szegedhez igen sok élmény fűz — vallotta Herman Lipót —, gyermekkoromban a szomszéd Nagyszentmiklósról gyakran jöttünk Szegedre ekhós székereken szüleimmel, itteni rokonaink látogatására. A városháza tornyának kivilágított órája, a közeli Mars-tér a Csillag-börtönnel, a Tisza-part a Stefánia-sétánnyal, a paprikapiac a szépbeszédű kofákkal, mindez csak eleje szegedi élményeimnek. Am azok a benyomások, melyeket később, 1898-tól gyűjtöttem, mikor itt jártam felső kereskedelmibe, bizony nagyobb jelentőségűek. Mert hiszen szegedi diákkorodásom — három esztendője alatt ábrándoztam az ezután meginduló művészpályámról, s szerény szorgalommal készültem is rá.

Kitörölhetetlenül emlékezetemben maradtak a konfetticsatákkal egybekötött kedves újszegedi szórakozások, továbbá a Somogyi Könyvtár olvasóterme, melynek alkonytársai pódiumáról Tömörkény figyelt bennünket. Itt barátkoztam össze az első művészettörténeti könyvekkel: Malonyai Munkácsyról írt életrajzával, melyből kirajzolhattam a kitűnő fejeket, majd Doré Dante-illusztrációival, melyekből életre szóló élményeket merítettem. Arany János Koszorújával, ahol Székely és Barabás vitáját olvastam a fénykép rossz hatásáról a művészetre. Filozófiai, történelmi munkákkal vegyesen, a régi Borsszem Jankó és Fliegende Blätter kötetekkel, mert guóquithatatlan humorom követ-

kezteben a karikatúra rajzoló pályára is kacsintgattam.

Természetesen nagy hatással voltak rám a Kultúrpalotában rendezett kiállítások is. Jól emlékszem a múzeum képeire: Madarász Izabella királynőjére, Munkácsy kisebb Honfoglalására, Vágó Arvizekére, de, sajnos, Margittay Párban utanjára is (akkor persze még imponált), Csók Magdolnájára, Zemplényi Erdekes levél című művére, de a Laokoon-csoport remek gipszöntvényére, s Fadrusz megható Krisztusára is. A szegedi festők közül Tóth-Molnárra, Nyilasy Sándorra és a tolsztojánus Károlyi Lajosra.

De prózai dolgokra is emlékez-nem kell. A Trefschütz-cukrászárára, ahol krémet, dobost s habos süteményt fogyasztottunk ünnepélyes hangulatban. A Kass Szálló előtt játszó Fehér Poldi cigányprimásra, Cserzy Mihály faágakból alakított művészi cégtáblájára (egyszer meg is borotválkoztam nála). A Laudon utcára, ahol három évig laktam. No és tanárainkra: a közgazdaságtant tanító Reizner Jánosra, Szeged történelmének jeles írójára, a szigorú Hauzer Rezső Sándorra, a legirgalmasabb osztályfőnökre, Reich Manóra, a jóindulatú Perjessy igazgatóra és a kedves többiekre.

Szeretettel gondolok a Szegedi Naplóra és Szegedi Híradóra, a viccforrásunk helyi tárára: a Hüvelyk Matyira is. Az Endrényi és Traub könyvkirakatokra, ahol még ma is emlékszem Leonardo rajzolt önarcképe díszítette egy nagy bonctan-könyv fedelét. No és a Városi Színházra. A karaton szorongva hallgattam Blahánét, aki a Finum Rózsit énekelte a Falu rosszában. Vázlatkönyvem, s a festészet terén az első lépések ide tartoznak, és főleg az első ábrándok, hogy talán művésszé, festőművésszé válhatok.

1899 óta szorgalmas naplói ró vagyok (ötvenhat év alatt 131 könyv ezerhatszáz oldala a bűnjel). Nos, ebből három év: szegedi napló. A hálás utókor türelmes olvasója Március 15-ről írott pályadíjnyertes művem, első kiállítási kritikámat, értekezésemet a művészetről (mely, sajnos, a Vörösmarty önképzőkörünkben csak enyhe dicséretet kapott), és még sok érdekes történetet olvashat majd.

Egyet szeretnék még megemlíteni. Herman Ottó nagy névrokonomról olvastam nem régen, hogy ő maga választott születési helyet. Ezt én is megtenném Szegeddel, ha nem félnék, hogy a közmondás szerint: „házában senki sem lehet próféta”. De, ha netalán mégis sikerem lenne a mostani kiállítással — választok: Szegeden születtem legalábbis művészileg.”

Fenti nyilatkozatát Herman Lipót az 1955 februárjában Szegeden rendezett kiállítása alkalmából tette.

SZELESI ZOLTÁN

Amerre a sínek futnak

Pósz Jenő centenáriuma

Múlnak az évek, az évtizedek, és egyre többet kellene megismernünk azokból a hatalmas erejű eseményekből is, amelyek elősegítették a jelen társadalmát Magyarországon. Sokat tudunk a második évtized eseményeiről, a történelemmé vált változásokról, személyekről, a munkásmozgalom legjobbjairól. Sokat, de nem eleget. Vannak, akikről még koránt sem teljes a kép. Nagyra kell becsülnünk mindazokat, akik mertek akkor tudatos harcot vívni, és cselekvéseikkel új életformára buzdították nemcsak társaik, hanem egész munkásságunkat. Ezek sorában méltó hely illeti meg Pósz Jenő asztalos, szociáldemokrata politikust, a magyarországi vasutasmozgalom egyik kiemelkedő vezetőjét, aki 100 éve, 1884. április 22-én született Szegeden, a Rigó utca 16. szám alatti házban.

Elemi iskolai tanulmányainak befejeztével szülei faesztergályos tanoncnak adták, és ekkorra nyúlnak vissza kezdő kapcsolatai az ifjúmunkás-mozgalommal.

Az első orosz forradalom idején Szegeden is megerősödtek a szakszervezeti csoportok. A város munkásságának 42 százaléka ekkor szervezett munkás volt. A famunkás csoport gerincét az asztalosok alkották. Ennek munkájában, valamint a megyei szociáldemokrata pártszervezetben vezető szerepet vitt. Szegeden, a Csikós-féle vendéglőben tartott (1905. dec. 25.) pártértekezleten a tizenegy tagú vezetőségbe Pósz Jenőt is beválasztották.

Szegedi mozgalmi éveit után, Pósz Jenő családjával együtt 1910-ben a fővárosba költözött.

A szociáldemokrata vasutasmozgalomhoz Pósz Jenő 1913-ban került, és az első világháború kitörésétől 1920-ig a Magyar Vasutas című lapot szerkesztette. A Szakszervezeti Tanács ellenőrző bizottságába 1917 augusztusában választották. Az őszirózsás forradalom győzelme után Landler Jenővel közösen szervezte a Magyar Vasutasok Szövetségét, amelynek központi titkárává választották. A Tanácsköztársaság idején a Tanácsok Országos Gyűlésének küldötte. A tanácskongresszus a Szövetséges Központi Intéző Bizottság — megfelel ma a Népköztársaság Elnöki Tanácsának — tagjává választotta.

A Tanácsköztársaság leverését követően, 1920. január 25-én letartóztatták, és a tiszti különítményesek a kelenföldi laktanyába hurcolták. Kiszabadulását követően a szociáldemokrata párt újjászervezésén és a vasutas-szakszervezet újjáélesztésén fáradozott. Szeged II. kerületében pártja képviselőnek jelölték, de mandátumhoz sohasem juthatott, mert a Prónay-különítményesek ismét letartóztatták. A bécsi emigrációba készülő Pósz Jenővel a kelenföldi, a Markó utcai, majd a Gyűjtőfogházban igen gorombán bántak, és az el-

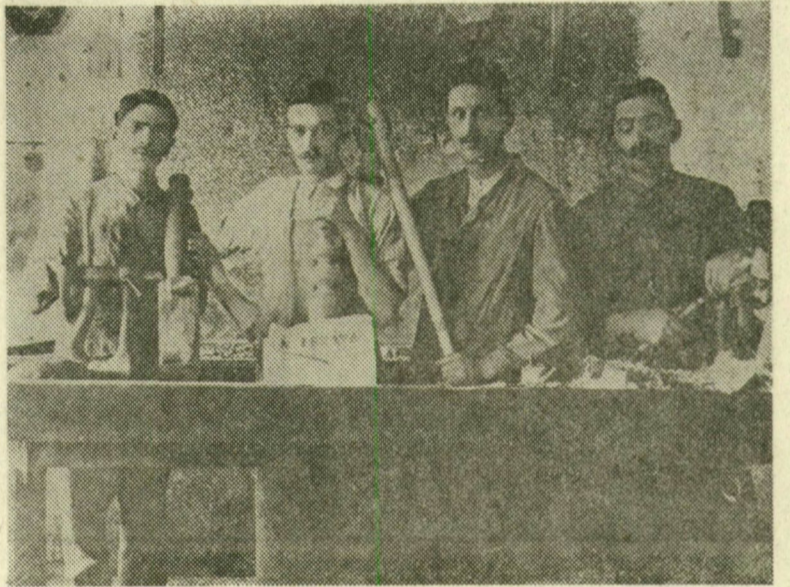
szenvedett szenvedések aláásták egészségi állapotát. A már beteg embert 1921 őszén helyezték szabad lábra. Szünetéinek és a rendőri felügyeletnek 1922. március 12-én — nemrégiben múlt 62 éve — bekövetkezett halála vetett véget.

A magyar munkásmozgalom kiemelkedően harcos személyiségét harmincnyolc évesen temették a Farkasréti temetőben. A Népszava korabeli száma így búcsúzott tőle: „Valamerre a sínek elfutnak a régi Magyarországot határai felé, valamerre vasúti műhelyek gépei zakatolnak, ott megáll egy pillanatra a vasúti munkások dolgos keze, ha meghallják a hírt: Pósz Jenő meghalt. De nem csak a vasúti munkásokra hajol rá a gyász ér-

zése, hanem a magyar munkásmozgalom minden harcosára is, mert Pósz Jenő nem csak egy szakszervezeti harcos volt, hanem a szociáldemokrata mozgalomé is, amíg csak szíve utolsó dobant. Élete példás volt, elvhűsége és akaratereje szilárd. Ama kevesek közül való volt, akik mindenüket feláldozták a munkásmozgalom oltárkövének. Szóval és tollal szolgálta a vasúti munkások mozgalmát és erejét, tehetségét odaadta a pártmozgalomnak is...”

Pósz Jenő élete és munkássága ma is elevenen ható példakép. Szülővárosa akkor tisztelgett kegyelettel ennek a tudatos küzdőszellemnek, amikor a korábbi években Tarjánvárosban utcát adott nevének.

BÁTYAI JENŐ

A fiatal Pósz Jenő — balról a harmadik — famunkástársai körében

Dusa Lajos

Füstölgő négy patával

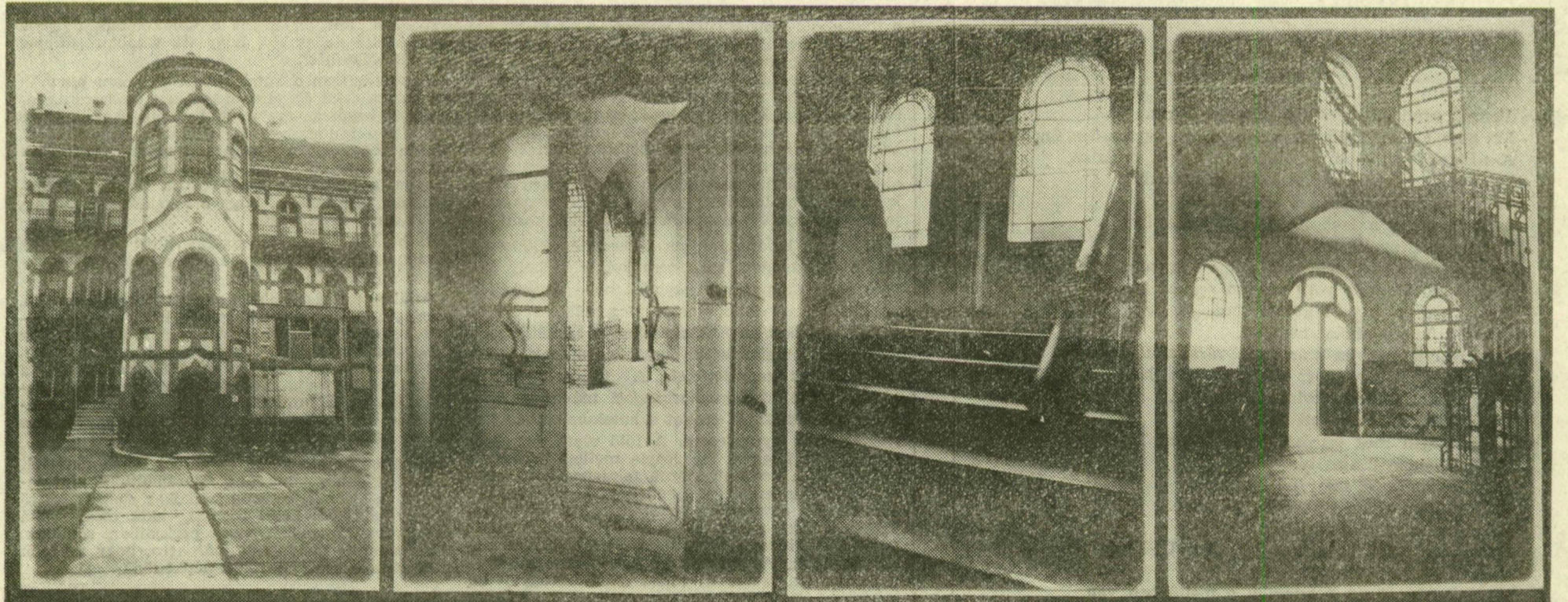
Ami nem lehet — csupa dallam. Van, de nincs. Mert megfoghatatlan. Kezdetből — s míg vagyunk — örökké hív és előttünk válik köddé.

A zene is csak csodaszarvas, nincs fölötte nyerges hatalmad és ne is legyen. Hisz úgy messze, lelked mélyéig mi vezetne?

Ez nyugalmad, ez velőt rázó sikolyod, jajjal gurgulázó kínod; s ha öröm, álmod álma: utólag sajnul rád — hiánya.

De így is, úgy is benned jajgat. Nem szolgál, így lehet hatalmad, s törvénné emelve a jajszót üzeni kemény moliban Bartók:

— Iszonyít, hogy mozdítsa lelked, hogy pusztulásod ne szerethesd! Füstölgő négy patával jajgat sorsod mélyén a csodaszarvas.

NAGY LÁSZLÓ: ÜZENETEK EGY HÁZBÓL